

**KOREYS URUSHI HAQIDAGI BADIY ASARLARDA HARBIY
REALIYALARNING TARJIMA MUAMMOLARI****Abdiyeva Iroda Normurotovna***O'zDJTU koreys filologiyasi kafedrası**o'qituvchisi (mustaqil izlanuvchi)**iroda_abdieva@mail.ru**+998932264494***ANNOTATSIYA**

Mazkur maqolada Koreys urushi (1950–1953) haqidagi badiiy asarlarda uchraydigan harbiy realiyalarning lingvomadaniy xususiyatlari hamda ularni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida harbiy unvonlar, qurol-yarog' nomlari, harbiy tuzilmalar, harbiy hayotga oid atamalar va Koreya urushi davriga xos madaniy birliklar o'rganildi. Shuningdek, ushbu realiyalarni tarjima qilishda ekvivalent tanlash, izohli tarjima, transkripsiya va gibrid tarjima usullarining qo'llanilishi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, harbiy realiyalar nafaqat terminologik, balki muhim tarixiy va madaniy axborotni ham o'zida mujassamlashtiradi. Shu sababli ularni tarjima qilishda lingvomadaniy yondashuvdan foydalanish tarjimaning adekvatligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: harbiy realiya, Koreys urushi, lingvokulturologiya, badiiy tarjima, harbiy terminologiya, milliy-madaniy birliklar, tarjima strategiyalari, koreys adabiyoti, urush diskursi, lingvomadaniy tahlil.

KIRISH

XX asrning eng muhim tarixiy voqealaridan biri hisoblangan Koreya urushi Koreya yarimorolining siyosiy, ijtimoiy va madaniy taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatgan. Ushbu urush nafaqat tarixiy tadqiqotlarda, balki koreys adabiyoti va san'atida ham keng aks etgan. Urush voqealari tasvirlangan badiiy asarlarda jangovar harakatlar, harbiy hayot, askarlar ruhiyati va xalqning urush davridagi kechinmalari bilan bog'liq ko'plab milliy-madaniy birliklar uchraydi. Bunday birliklar tarjimashunoslikda harbiy realiyalar deb ataladi.

Realiyalar muayyan xalqning tarixiy, madaniy va ijtimoiy hayotiga xos bo'lgan hamda boshqa tillarda to'liq ekvivalentga ega bo'lmagan til birliklari hisoblanadi. Harbiy realiyalar esa harbiy tuzilmalar, unvonlar, qurol-yarog'lar, harbiy kiyim-kechaklar, harbiy marosimlar va urush davriga oid tushunchalarni ifodalaydi. Koreys urushi haqidagi badiiy asarlarda uchraydigan **인민군** (xalq armiyasi), **국군** (Janubiy

Koreya armiyasi), **38선** (38-parallel), **학도병** (talaba-askar), **휴전선** (sulh chizig'i) kabi birliklar koreys xalqining tarixiy xotirasi va milliy tajribasini aks ettiruvchi muhim lingvomadaniy elementlar hisoblanadi.

Mazkur realiyalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida qator muammolar yuzaga keladi. Avvalo, ayrim harbiy tushunchalar o'zbek tilida muqobil ekvivalentga ega emas. Bundan tashqari, realiyalar o'zida tarixiy va madaniy ma'lumotlarni ham mujassamlashtirgani sababli ularni oddiy lug'aviy tarjima qilish ko'pincha asarning milliy koloritini yo'qotishga olib keladi. Shu bois tarjimon nafaqat terminologik aniqlikni, balki realiyaning lingvomadaniy mazmunini ham saqlab qolishi zarur.

So'nggi yillarda lingvokulturologiya va tarjimashunoslik fanlarida milliy-madaniy birliklarning tarjima masalalariga qiziqish ortib bormoqda. Biroq Koreys urushi haqidagi badiiy asarlarda uchraydigan harbiy realiyalarning o'zbek tiliga tarjima qilinishi masalasi hali yetarli darajada tadqiq etilmagan. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi ham aynan shu jihat bilan belgilanadi.

Maqolaning maqsadi Koreys urushi haqidagi badiiy asarlarda uchraydigan harbiy realiyalarning lingvomadaniy xususiyatlarini aniqlash hamda ularni o'zbek tiliga tarjima qilishda qo'llaniladigan usul va strategiyalarni tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot obyekti Koreys urushi mavzusidagi badiiy asarlarda uchraydigan harbiy realiyalar tashkil etadi. Tadqiqot predmeti esa mazkur realiyalarning semantik, lingvomadaniy va tarjimaviy xususiyatlari hisoblanadi.

Tadqiqot davomida qiyosiy-tahliliy, lingvokulturologik va tarjimashunoslik metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar koreys tilidagi harbiy realiyalarni o'zbek tiliga tarjima qilish amaliyotini takomillashtirish hamda koreys va o'zbek tillari o'rtasidagi lingvomadaniy tadqiqotlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

1. Koreys urushi haqidagi badiiy asarlarda harbiy realiyalarning lingvomadaniy xususiyatlari

Har bir xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy hayoti va madaniy qadriyatlari tilda o'z aksini topadi. Ayniqsa, urush bilan bog'liq voqealar xalq xotirasida chuqur iz qoldirganligi sababli ular adabiyotda ham keng yoritiladi. Koreys urushi mavzusidagi badiiy asarlarda uchraydigan harbiy realiyalar nafaqat harbiy terminlar, balki koreys xalqining tarixiy xotirasi, milliy ruhiyati va urush davridagi ijtimoiy hayotini aks ettiruvchi lingvomadaniy birliklar sifatida namoyon bo'ladi.

Koreys urushi davrida yarimorolning ikki qismga bo'linishi bilan bog'liq ravishda ko'plab siyosiy va harbiy tushunchalar shakllangan. Masalan, **38선** (**samsippal seon**) – "38-parallel" tushunchasi Koreya tarixida muhim siyosiy-harbiy realiya hisoblanadi. Mazkur birlik oddiy geografik chegara emas, balki xalqning bo'linishi, oilalarning ajralishi va millat fojeasining ramzi sifatida ham talqin qilinadi.

Shu sababli badiiy matnlarda ushbu realiya kuchli emotsional-ekspressiv yuklamaga ega.

Shuningdek, **인민군 (Inmingun)** va **국군 (Gukgun)** birliklari ham Koreys urushi bilan bog'liq muhim harbiy realiyalardir. Birinchisi Shimoliy Koreya xalq armiyasini, ikkinchisi esa Janubiy Koreya qurolli kuchlarini anglatadi. Ushbu birliklarni oddiy "armiya" yoki "qo'shin" deb tarjima qilish ularning siyosiy va tarixiy mazmunini to'liq aks ettira olmaydi.

Koreys urushi haqidagi asarlarda tez-tez uchraydigan **학도병 (hakdobyong)** realiyasi ham alohida e'tiborga loyiq. Mazkur tushuncha urush davrida ko'ngilli ravishda frontga safarbar etilgan maktab va universitet talabalarini anglatadi. Bu birlik koreys xalqining vatan himoyasi yo'lida qilgan fidoyiligini ifodalovchi tarixiy-madaniy tushuncha sifatida qoraladi.

Bundan tashqari, urush davridagi kundalik hayotni ifodalovchi **피난민 (qochqinlar)**, **휴전선 (sulh chizig'i)**, **군번 (harbiy ro'yxat raqami)**, **전우 (jangovar safdosh)** kabi birliklar ham asarlarda keng qo'llaniladi. Ushbu realiyalar milliy tarix va harbiy madaniyatning tarkibiy qismi sifatida lingvomadaniy ahamiyat kasb etadi.

2. Harbiy realiyalarni o'zbek tiliga tarjima qilishdagi muammolar

Koreys urushi haqidagi badiiy asarlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda eng katta qiyinchiliklardan biri harbiy realiyalarni adekvat ifodalash bilan bog'liqdir. Harbiy realiyalar ko'pincha boshqa tilda to'liq muqobil ekvivalentga ega bo'lmaydi. Natijada tarjimon tarixiy haqiqat, milliy kolorit va badiiy ta'sirchanlikni saqlab qolish muammosiga duch keladi.

Masalan, **학도병** terminini "talaba-askar" deb tarjima qilish mumkin. Biroq bunday tarjima ushbu tushunchaning tarixiy mohiyatini to'liq ochib bera olmaydi. Chunki Koreya tarixida **학도병** tushunchasi urush davrida ko'ngilli ravishda jangga kirgan yoshlarning qahramonligi bilan bog'liq maxsus tarixiy hodisani anglatadi.

Yana bir misol sifatida **전우** so'zini keltirish mumkin. Mazkur birlik o'zbek tiliga "jangovar safdosh" yoki "quroldosh" deb tarjima qilinadi. Ammo koreys madaniyatida **전우** tushunchasi oddiy xizmatdosh emas, balki hayot-mamot sinovlarini birga boshdan kechirgan insonlar o'rtasidagi kuchli ruhiy rishtani ham ifodalaydi.

Shuningdek, **휴전선** realiyasini tarjima qilishda ham muayyan qiyinchiliklar mavjud. Ushbu birlik ko'pincha "sulh chizig'i" yoki "demarkatsiya chizig'i" deb tarjima qilinadi. Biroq koreys o'quvchisi uchun bu tushuncha millatning bo'linishi va urushning tugallanmaganligini eslatuvchi tarixiy ramz sifatida qabul qilinadi.

Tarjima jarayonida harbiy unvonlar ham muammolar tug‘diradi. Masalan:

Koreyscha	So‘zma-so‘z tarjima	O‘zbekcha muqobil
대위	katta leytenant	kapitan
중위	o‘rta leytenant	leytenant
소령	kichik polkovnik	mayor
대령	katta polkovnik	polkovnik

Ko‘rinib turibdiki, ayrim harbiy unvonlar koreys va o‘zbek harbiy tizimlari o‘rtasidagi farqlar sababli to‘liq mos kelmaydi.

3. Harbiy realiyalarni tarjima qilish strategiyalari

Tahlil qilingan badiiy asarlarda harbiy realiyalarni tarjima qilishda bir necha strategiyalar qo‘llanilganligi kuzatildi.

1. Transkripsiya

Bu usulda realiya asl shakliga yaqin tarzda beriladi.

Misol:

학도병 → hakdobyon

38선 → Samsippal-son

Mazkur usul milliy koloritni saqlashga xizmat qiladi, biroq o‘quvchi uchun tushunarsiz bo‘lishi mumkin.

2. Izohli tarjima

Realianing mazmuni batafsil tushuntiriladi.

Misol:

학도병 → urush davrida ko‘ngilli ravishda frontga safarbar qilingan talaba askar

Ushbu usul realianing tarixiy va madaniy mohiyatini ochib berishga yordam beradi.

3. Funksional ekvivalent orqali tarjima

Mazmun jihatidan yaqin bo‘lgan birlik tanlanadi.

Misol:

전우 → quroldosh

군번 → harbiy ro‘yxat raqami

Bu usul matnning ravonligini ta‘minlaydi, biroq ayrim milliy xususiyatlar yo‘qolishi mumkin.

4. Gibril tarjima

Asl birlik va izoh birgalikda qo‘llanadi.

Misol:

학도병 (talaba-askar)

휴전선 (Koreya yarimorolidagi sulh chizig'i)

Mazkur strategiya ilmiy va badiiy tarjimalarda eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Chunki u ham realiyaning milliy xususiyatini saqlaydi, ham o'quvchining tushunishini osonlashtiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Koreys urushi haqidagi badiiy asarlarda uchraydigan harbiy realiyalarni tarjima qilishda izohli va gibrid tarjima strategiyalari eng samarali hisoblanadi. Ushbu usullar realiyalarning tarixiy, madaniy va lingvistik xususiyatlarini imkon qadar to'liq saqlab qolish imkonini beradi.

XULOSA

Mazkur tadqiqotda Koreys urushi haqidagi badiiy asarlarda uchraydigan harbiy realiyalarning lingvomadaniy xususiyatlari hamda ularni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan muammolar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, harbiy realiyalar muayyan xalqning tarixiy tajribasi, harbiy madaniyati va milliy dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim lingvomadaniy birliklar hisoblanadi.

Tahlillar davomida Koreys urushi bilan bog'liq **인민군, 국군, 38선, 휴전선, 학도병, 전우** kabi realiyalar nafaqat terminologik, balki tarixiy va madaniy ma'lumotlarni ham o'zida mujassamlashtirishi aniqlandi. Ushbu birliklar koreys xalqining urush davridagi hayoti, milliy xotirasi va vatanparvarlik tuyg'ularini ifodalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot jarayonida harbiy realiyalarni tarjima qilishda ekvivalent birliklarning mavjud emasligi, tarixiy-madaniy mazmunning yo'qolishi va milliy koloritni saqlash bilan bog'liq qiyinchiliklar kuzatildi. Ayniqsa, **학도병, 휴전선, 전우** kabi birliklarni tarjima qilishda oddiy lug'aviy ekvivalentlardan foydalanish realiyaning to'liq mazmunini ochib bera olmasligi aniqlandi.

Tahlil natijalariga ko'ra, harbiy realiyalarni tarjima qilishda transkripsiya, funksional ekvivalent, izohli tarjima va gibrid tarjima strategiyalari qo'llaniladi. Shulardan izohli va gibrid tarjima usullari realiyaning milliy-madaniy mazmunini saqlab qolish hamda o'quvchiga tushunarli tarzda yetkazishda eng samarali usullar ekanligi aniqlandi.

Xulosa qilib aytganda, Koreys urushi haqidagi badiiy asarlarda uchraydigan harbiy realiyalarni tarjima qilish jarayonida nafaqat lingvistik, balki tarixiy, madaniy va pragmatik omillarni ham hisobga olish zarur. Bu esa tarjimaning adekvatligini ta'minlash, asarning milliy koloritini saqlash hamda o'quvchiga asl matn mazmunini to'liq yetkazishda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall, 1988.
2. Nida, E. A. *Toward a Science of Translating*. Leiden: Brill, 1964.
3. Venuti, L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge, 1995.
4. Baker, M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge, 2018.
5. Kramsch, C. *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
6. Sharifian, F. *Cultural Linguistics: Cultural Conceptualisations and Language*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2017.
7. Воробьев В. В. *Лингвокультурология*. Москва: РУДН, 1997.
8. Маслова В. А. *Лингвокультурология*. Москва: Академия, 2001.
9. Телия В. Н. *Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. Москва: Языки русской культуры, 1996.
10. Тер-Минасова С. Г. *Язык и межкультурная коммуникация*. Москва: Слово, 2000.
11. 이익섭. 『사회언어학』. 서울: 민음사, 2015.
12. 강승혜. 『한국문화 교육론』. 서울: 형설출판사, 2010.
13. 김해옥. 『외국인을 위한 한국문화 읽기』. 서울: 에피스테메, 2020.
14. 조문군. 「한국어 문화어휘 교육 연구」. 부산대학교 박사학위논문, 2021.